

KANUNLARDA YER ALAN FAİZE İLİŞKİN HÜKÜMLER VE BUNLARIN VERGİSEL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. FAİZİN TANIMI:

Faiz, bir anlamda paranın kirasıdır. Başka bir deyimle faiz, alacaklının bir miktar paradan yoksun kalmasına karşılık, yoksun kaldığı süre için kendisine verilen bir karşılık (ivaz) tır. Bu karşılık, yoksun kalınan paranın tutarına ve yoksunluk süresinin devamına göre saptanır. Faizin varolabilmesi için, bir sermayenin, yani teknik anlamda, asıl borcun varlığı şarttır.¹

2. FAİZİN TASNİFİ:

Faizin değişik şekillerde tasnif edilmesi mümkündür :

2.1. Kaynakları Yönünden :

Faiz, hukukî işlem, kanun veya mahkeme kararından doğar. Başka bir anlatımla faiz ya sözleşme faizi ya da yasal faiz yahut mahkeme kararına dayalı faiz olabilir.²

a) Akdî Faiz :

Akdî faiz, taraflar arasında miktarı kararlaştırılan ve borcun doğduğu tarihten itibaren işlemeye başlayan faizdir. Akdî faize, iradî faiz veya hukukî muamele faizi de denilmektedir.

Akdî faiz oranını taraflar serbestçe kararlaştırabilirler. Kanunlarımızda bir üst sınır öngörülmemiştir. Uygulamada sözleşmeyle belirlenen faiz oranının, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olması halinde bu oranlara müdahale edilmektedir.³

Gerek Borçlar Kanununda, gerek Türk Ticaret Kanununda ve gerekse Murabaha Nizamnamesinde faiz haddi konusunda çeşitli tahditler yer almışken, 3095 sayılı Kanunun 5'inci maddesinde, ilk iki Kanunda yer alan kısıtlayıcı nitelikteki oranların uygulanmayacağı ve Murabaha Nizamnamesinin yürürlükten kaldırıldığı açıklanmak ve ayrıca Kanunun 1 ve 2'nci maddelerinde, bu maddelerde yer alan kanunî faiz ve temerrüt faizi oranlarının "*miktarı sözleşme ile tesbit edilmemişse*" veya "*sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça*" uygulanacağı ifade edilmek suretiyle, akdî faiz ve temerrüt faizi oranının serbest olduğu açıklığa kavuşturulmuştur.

Yukarıdaki esaslar, 3095 sayılı Kanunun 4489 sayılı Kanunla değiştirilen 1 ve 2'nci maddelerinde de yer almakta, dolayısıyla akdî faiz serbestisinde hiçbir değişiklik hûsule gelmemiş bulunmaktadır.

¹ Prof.Dr.Sait Kemal MİMAROĞLU, Ticaret Hukuku, Birinci Cilt, İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1978, s:152.

² Prof. Dr. Sait Kemal MİMAROĞLU, a.g.e, s: 158

³ Av. Emel DEYNEKLİ ve Av. Sedat KISA, Faiz Hukuku, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara 1998, s: 23

b) Kanunî Faiz :

Kanunî faiz, borcun doğduğu tarihten itibaren yürütülen ve oranı sözleşmede gösterilmeyip, Kanun ile tayin edilmiş faizdir. Temerrüt faizi de temerrüde düşen borçluya uygulanan bir tür kanunî faizdir. ⁴

Kanunî faiz oranı Borçlar Kanunu (Md:72) ve Türk Ticaret Kanunu (Md:9/1) ile farklı ve yetersiz oran ve esaslara bağlanmış iken 3095 ve onu takiben 4489 sayılı Kanunlarla bu konuda yeni esaslar getirilmiştir.

3095 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde, kanunî faiz oranının yıllık % 30 olduğu, ancak Bakanlar Kurulu'nun ekonomik şartları dikkate alarak, izleyen takvim yılı başından itibaren geçerli olmak ve uygulanmak kaydı ile bu oranın % 80'ine kadar artırma veya eksiltme yapabileceği belirtilmiş ve bu yetki Bakanlar Kurulu'nca 97/9807 sayılı Kararla kullanılarak, yıllık kanunî faiz oranı 1.1.1998'den itibaren % 50'ye yükseltilmiş bulunuyordu.

3095 sayılı Kanunun 4489 sayılı Kanunla değiştirilen 1 inci maddesi hükmüne göre, yıllık kanunî faiz oranı, gerek ticarî ve gerekse adî işler için, yılın ilk yarısında **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) bir önceki yılın 31 Aralık günü, kısa vâdeli kredi işlemlerinde uyguladığı reeskont oranı'dır.** Şu var ki, bu reeskont oranı 30 Haziran günü, önceki yılın 31 Aralık günü uygulanan reeskont oranından 5 puan veya daha çok düşük veya yüksek ise, yılın ikinci yarısında ilk oran yerine bu ikinci oran geçerli olacaktır.

c) Yargı Faizi (Kazaî faiz) :

Yargı faizi mahkeme kararları ile belirlenen faizdir. Örneğin, mirasın bölünmesine ilişkin bir mahkeme kararında, mirasçılar arasında bölünen paranın belli bir faiz getireceği belirtilebilir. ⁵

2.2. Niteliğine Göre :

Faiz, borcun doğumu ile ödenmesi arasında geçen sürede belirli bir miktar paradan mahrum kalınması nedeniyle istenebilen belirli bir miktar para olduğundan, bu niteliği itibarıyla, anapara (nakdî sermaye) ve gecikme (temerrüt) faizi olarak tasnif edilebilir.

a) Anapara Faizi :

Anapara faizi, nakdî sermayeden belirli bir süre için yoksun kalınması nedeniyle kanunen veya sözleşme ile belirlenerek vadeye kadar yürütülen faizi ifade eder.

Nakdi sermayesini başkasına karz, kredi açma, cari hesap sözleşmesiyle vermiş olan alacaklı, kapitalinden (nakdî sermayesinden) bir süre için mahrum kalır; borçlu ise bu süre içinde kapitali değerlendirmek imkânı elde etmiş olur. Kapitalin kiracısı olarak borçlunun alacaklıya vereceği, yüzde ile belli bir miktarla ifade edilen karşılık kapital faizi adını alır. ⁶

⁴ Av. Emel DEYNEKLİ ve Av. Sedat KISA, a.g.e. s: 23

⁵ Prof. Dr. Sait Kemal MİMAROĞLU, a.g.e. s: 159

⁶ Dr. Yaşar KARAYALÇIN, Ticaret Hukuku, 3. Baskı, Ankara 1968, s: 551

Anapara faizinin en önemli özelliği vadeye kadar yürütülmesidir. Şayet alacak vadesinde ödenmezse vadenin bitiminden sonra anapara faizi temerrüt faizine dönüşür.⁷

Borçlar Kanunu'nun 307/1 inci maddesine göre, ticarî olmayan karz sözleşmelerinde faiz kararlaştırılmadıkça anapara faizi yürütülemez.

b) Temerrüt Faizi :

i) Akdî Temerrüt Faizi :

Bilindiği üzere, para borcunu ödemede temerrüde düşen (geciken) borçlunun, bu gecikme dolayısıyla geçmiş günler için ödemek zorunda olduğu faize temerrüt faizi (geçmiş günler faizi) denilmektedir.

Borçlar Kanununun 103 üncü ve Türk Ticaret Kanunu'nun 8/I maddesi hükmüne göre, tarafların aynen akdî faiz gibi temerrüt faizi uygulanmasını veya uygulanmamasını şart etmeleri de serbest ve geçerlidir.

Öte yandan gerek adî ve gerekse ticarî işlerde taraflar, sözleşmede temerrüt faizi ödenmesini kararlaştırmış olmasalar dahî temerrüt faizi ödemek zorundadırlar. Şu kadar ki, sözleşmede temerrüt faizi **ödenmeyeceği** açıkça kararlaştırılmışsa temerrüt faizi ödenemez. Bu husus, Borçlar Kanunu'nun 103 ve Türk Ticaret Kanunu'nun 9'uncu maddelerinden anlaşıldığı gibi, 3095 sayılı Kanun'un gerek ilk ve gerekse 4489 sayılı Kanunla değişik 2'nci maddesinin ilk fıkrasında yer alan "**sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça**" temerrüt faizi ödenmesinin zorunlu olduğunu belirten ifadeden de açıkça anlaşılmaktadır.

ii) Kanunî Temerrüt Faizi :

Borçlar Kanununun 103 ve Türk Ticaret Kanunu'nun 9/II. Maddesi ile yetersiz bazı oran ve esaslar tesbit edilmiş olmasına rağmen, 3095 sayılı Kanunun ilk ve 4489 sayılı Kanunla değişik 2'nci maddesi ile kanunî temerrüt faizi oranı yükseltilerek değişik bazı esaslara bağlanmış bulunmaktadır.

3095 sayılı Kanun'un 4489 sayılı Kanunla değişik 2'nci maddesi hükmüne göre, **adî işlerde kanunî temerrüt faizi oranı kanunî faiz oranının aynıdır.** Yani TCMB tarafından önceki yılın ilk ve ikinci yarısında kısa vâdeli krediler için uygulanan reeskont oranına eşittir.

Ticarî işlere gelince, bunlara ilişkin kanunî temerrüt faizi oranı TCMB'nın önceki yılın 31 Aralık gününde kısa vâdeli avanslar için uyguladığı faiz oranının, yukarıda değinilen kanunî faiz oranından (yani TCMB'nın kısa vâdeli kredilere uyguladığı reeskont oranından) fazla olması halinde bu ikinci oran yani **kısa vâdeli avans faiz oranıdır.** Bu ikinci oranın ilkinden düşük veya onun aynı olması halinde, kanunî temerrüt faizi oranı olarak birinci orana yani **kanunî faiz oranına (kısa vâdeli kredi reeskont oranı) itibar edilir.**

⁷ Av. Emel DEYNEKLİ ve Av. Sedat KISA, a.g.e. s: 21

Ticarî işler açısından kanunî temerrüt faizi sayılan bu kısa vâdeli avans faiz oranının, 30 Haziran günü uygulanan avans faizi oranından beş puan farklı olması halinde yılın ikinci yarısında bu ikinci oran geçerli olur.

Kanunî temerrüt faizi oranı, sözleşmede akdî faiz oranının kararlaştırılmış olması ve bu oranın kanunî faiz miktarının üstünde kalması, ancak temerrüt faizi oranının kararlaştırılmamış olması halinde, akdî faiz oranından daha düşük olamaz.

Yani sözleşmede akdî temerrüt faizi oranının kararlaştırılmamış, ancak akdî faiz oranının kararlaştırılmış olması halinde bu akdî faiz oranı kanunî faiz oranının üstünde ise uygulanacak temerrüt faizi oranı akdî faiz oranından aşağı olamaz. Buna karşılık akdî faiz oranı kanunî faiz oranının altında ise o takdirde kararlaştırılmayan temerrüt faizine kanunî temerrüt faizi oranı esas alınır.

2.3. İlgili Olduğu İşe Göre :

Faiz ilgili olduğu işler yönünden üçe ayrılır :

a) Adi İşlerde Faiz :

Adi işler ticarî olmayan işlerdir. Ticarî olmayan işlere uygulanan faize de “*adî işlerde faiz*” denir.

Borçlar Kanunu’nun akit serbestisinden söz eden 19 uncu maddesi hükmüne göre taraflar, gerek adî ve gerekse ticarî işlerde faiz ödenmesini veya ödenmemesini serbestçe belirleyebilirler.

Şu var ki, Borçlar Kanunu’nun 307 nci maddesine göre, adî işlerde faiz şart edilmemiş ise faiz gerekmediği halde, ticarî işlerde faiz şart edilmemiş olsa dahi, sarahaten aksi yani faiz ödenmeyeceği kararlaştırılmadıkça faiz verilmesi zorunludur.

b) Ticarî İşlerde Faiz :

Ticarî işlerde faiz, ticarî işlere uygulanacak akdî veya kanunî faize denir. Yukarıda açıklandığı üzere ticarî işlerde sözleşmede kararlaştırılmamış olsa dahi, faiz ödenmesi zorunludur. Buna göre, sözleşmede faiz ödeneceği yolunda bir hüküm yoksa adî işlerde faiz ödenmeyeceği halde ticarî işlerde faiz ödenir. Ticarî işlerde faiz ödenmemesi için sözleşmede açıkça faizin ödenmeyeceğinin belirtilmiş olması zorunludur.

c) Ödünç Para Verme İşleri, Bankalar, Tasarruf Sandıkları ve Tarım Kredi Kooperatifleri Bakımından Faiz :

Ticaret Kanunu’nun 8 inci maddesinin üçüncü fıkrasında, ödünç para verme işleri, bankalar, tasarruf sandıkları ve tarım kredi kooperatifleri hakkındaki özel hükümlerin saklı olduğu hükme bağlanmıştır. Bu nedenle Ticaret Kanunu dışındaki bazı kanunlardaki farklı faiz hükümleriyle faaliyet gösteren kuruluşlar vardır. Bu kuruluşların farklı faiz ilkesine bağlı olmaları, bunların yapılarından gelen özelliklerin sonucudur.

2.4. Uygulanış Biçimine Göre :

Faiz, uygulanış biçimine göre ikiye ayrılır :

a) Basit Faiz :

Basit faiz, anaparaya belirli bir süre için işletilen ve oranı yıllık olarak belirlenen faizdir. Bu faizin bileşik faizden ayrılan en önemli özelliği anapara üzerinden hesaplanmasıdır. Diğer bir anlatımla, basit faizde işletilen faizin anaparaya eklenip tekrar faiz yürütülmesi söz konusu değildir.

b) Bileşik (Mürekkep) Faiz :

Bilindiği üzere bileşik (mürekkep) faiz, belli süreler sonunda hesaplanan faiz tutarı anapara sayılmak suretiyle bu tutar üzerinden hesaplanan faizdir.

Borçlar Kanunu'nun 308'inci maddesinde, aksine sözleşme yoksa **faizin yıllık olarak ödeneceği** açıklandıktan sonra, "*faizin anaya zammedilerek, birlikte tekrar faiz yürütülmesi, evvelden mukavele edilmiş olsa bile bâtıldır*" denilerek, adî işler yönünden mürekkep (bileşik) faiz yasaklanmıştır. Bunun nedeni, mürekkep faizin kötüye kullanılmaya müsait olması ve ekonomik yıkımlara sebebiyet verebilmesi ihtimalidir.

Buna karşılık, Türk Ticaret Kanunu'nun 8/II.maddesinde, **carî hesaplar ile borçlu bakımından ticarî iş niteliği taşıyan ödünç sözleşmelerinde, üç aydan aşağı olmamak üzere, faizin ana paraya eklenerek birlikte tekrar faiz yürütülmesi şartının geçerli olduğu belirtilmiş** ve böylece ve en erken üçer aylık devreler itibarıyla mürekkep faize izin verilmiştir. **Üçer aylık devrelerden daha uzun devreler esas alınarak bileşik faiz uygulanabilir.**

Temerrüt faizine tekrar faiz yürütülmez. (Borçlar Kanunu md.104, 3095 sayılı Kanun md.37)

Kanunda açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte, Yargıtay, bileşik faiz uygulaması için, faizin anaparaya eklenerek tekrar faiz hesaplanabileceğine dair yazılı bir sözleşme olması veya cari hesap sözleşmesi bulunması gerektiği anlayışındadır.⁸

⁸ "...Taraflar arasında, iddia edildiği gibi üç ayda bir faizin anaparaya eklenerek birlikte tekrar faiz yürütülmesi hakkında **yazılı** bir mukavele bulunmadığı gibi, cari hesap mukavelesi de mevcut değildir. Bu durumda üç ayda bir faizin anaparaya eklenerek tekrar faiz yürütülmesi gerekeceği iddiasının Mahkemece kabul edilmemesinde bir isabetsizlik görülmemiştir...."

(Yargıtay 11 inci HD., 30.01.1975, 3831/581)

"Şu durumda TL. faize, faiz yürütülmesi istenilmektedir ki, bu usul ancak yasanın yahut cari hesap sözleşmesinin caiz gördüğü hallerde mümkündür. Olayda böyle bir uygulamaya cevaz veren sözleşmede bir hüküm varlığı açıklanmamış ve tespit edilmemiştir."

(Yargıtay 12 inci HD., 15.11.1983, 7375/8938)

Özetlemek gerekirse, ticarî işlerde aşağıda belirtilen iki halde bileşik faiz uygulanabilir:

- Üç aydan aşağı olmamak üzere, cari hesap sözleşmesi bulunan hallerde faizin anaparaya eklenmesi suretiyle oluşan yeni tutara tekrar faiz yürütülebilir.
- Yine üç aydan aşağı olmamak üzere, borçlu için ticarî iş niteliği taşıyan ödünç sözleşmelerinde bileşik faiz uygulanabilir. Bundan maksat, ödünç alan kimsenin tacir ve ödünç verilen paranın da işletmeyle ilgili olarak verilmiş olmasıdır.

Üç aydan daha kısa devreler için bileşik faiz uygulanamaz. Bu düzenlemenin amacı, daha kısa sürelerle bileşik faiz yürütülerek borçlunun durumunun ağırlaşması sonucunu doğuracak uygulamalara engel olmaktır.

3. FAİZİN BAŞLANGICI :

Anapara faizinin başlangıcı konusunda Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu ve 3095 sayılı Kanun'da bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle taraflar anapara alacağının faizinin başlangıcını serbestçe belirleyebilirler. Sözleşmede anapara faizi ödeneceği kararlaştırılmış ancak faizin başlangıcı gösterilmemişse, asıl borcun doğumu ile faiz borcu da doğmuş sayılır.⁹

Temerrüt faizinin başlangıcını yine taraflar serbestçe kararlaştırabilirler. Eğer taraflar faizin başlangıç tarihini kararlaştırmamışlarsa, temerrüt faizi borçlunun temerrüde düştüğü günü takip eden günden itibaren işlemeye başlar. Borçluya gönderilen ihtarnamede ödeme için süre tanınmışsa, temerrüt faizi bu süreyi takip eden günden itibaren işlemeye başlar.¹⁰

Borçlar Kanunu'nun 307/2 nci maddesi uyarınca ticarî ödünç sözleşmelerinde anapara faizi kararlaştırılmış olmasa dahi, faiz ödenmesi gerekir. Bu faizin başlangıç tarihi ödünçün verildiği tarih olmalıdır.¹¹

4. FAİZİN DURMASI VE DÜŞMESİ :

4.1. Faizin Durduğu Haller :

- Aciz vesikasına bağlanmış alacaklar için faiz istenemez. (İİK md.143)
- Faizsiz konkordato akdedilebilir.

⁹ Av. Emel DEYNEKLİ ve Av. Sedat KISA, s : 38

¹⁰ Av. Emel DEYNEKLİ ve Av. Sedat KISA, s : 38

¹¹ Av. Emel DEYNEKLİ ve Av. Sedat KISA, s : 40

4.2. Faizin Düştüğü Haller :

- Asıl borcun sona ermesiyle alacağa bağlı fer'i haklar da örneğin faiz alacağı da sona erer. Asıl borcun sona ermesiyle artık yeni faiz işlemez, o tarihe kadar işlemiş olan faizler de kural olarak istenemez.

Ancak, alacaklı faiz alacağını saklı tuttuğunu beyan etmişse veya halin icabından faiz alacağının sona ermeyeceği anlaşılıyorsa faiz alacağı sona ermez. (BK md.113/2)

- Asıl alacak zamanaşımına uğramışsa, faiz gibi fer'i alacaklar da zamanaşımına uğrar. (BK md.131)
- İflastan geriye doğru üç seneden fazla müddetlere ait faizler talep edilemez. (Medeni Kanun md.790)
- Aksi kararlaştırılmamışsa kefil, işlemiş faizin geriye doğru bir seneliğinden fazlasından sorumlu tutulamaz. (BK md.490/3)

5. FAİZİN ÖDEME ZAMANI :

Borçlar Kanunu'nun 308 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, **aksine sözleşme yoksa hem adı hem de ticarî işlerde, tayin edilen faizin senelik olarak ödenmesi gerekir.** Tarafların faiz ödemesi için daha kısa süreler belirlemeleri mümkündür.

Bu hükmün sonucu olarak, taraflar üçer aylık devreler halinde bileşik esasta hesaplanacak faizin, yıl sonunda ödenmesini kararlaştırabilirler.

6. CARİ HESAP SÖZLEŞMELERİ :

Cari hesap Ticaret Kanunumuzun 87-99 uncu maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunun 87 nci maddesinde cari hesap şöyle tanımlanmıştır:

“İki kimsenin para, mal, hizmet ve diğer hususlardan dolayı birbirlerinden alacaklarını ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem zimmet ve matlup şekline çevirerek hesabın kesilmesinde çıkacak bakiyeyi isteyebileceklerine dair bulunan mukaveleye cari hesap mukavelesi denir.

Bu mukavele yazılı olmadıkça muteber olmaz”

Cari hesabın çeşitli fonksiyonları ve faydaları vardır:

- Cari hesap uygulamada basitlik ve kolaylık sağlar. Cari hesap alacakların ifasını kolaylaştıran bir vasıttır.
- Cari hesap aynı zamanda bir kredi aracıdır.

Cari hesap sözleşmesinin mevcut olabilmesi için, anlaşma taraflarının karşılıklı olarak alacaklı sıfatına sahip olması gerekir.

Cari hesapta, borç ve alacağı karşılıklı olarak belirli bir süre istemekten vazgeçme durumu vardır.

Bu niteliği nedeniyle ki, uygulamada alacağın derhal tahsil edilmeyerek müşterinin cari hesabına borç kaydedilmesi ve borçlunun kararlaştırılan sürelerde borcunu ödemesi, ancak sürekli ticari ilişki sebebiyle cari hesabın sürekli belirli bir seviyede bakiye (borç) göstermesi durumu, Ticaret Kanununun anladığı anlamda bir cari hesap sözleşmesi değildir. Keza, grup şirketlerinin birbirlerinden olan ancak ticari işlemlerden kaynaklanmayan (yani mal veya hizmet satışından doğmayan) alacaklarının da yukarıda ifade edilen şekilde cari hesapta izlenmesi, Kanunun tanımladığı manada bir cari hesap sözleşmesinin mevcudiyetini göstermez.

Uygulamada, karşılıklı olarak alacak ve borçların takip edildiği cari hesap uygulamalarına sıklıkla rastlanmakla birlikte, bu uygulamalar genellikle yazılı olarak yapılmış bir cari hesap sözleşmesine dayanmadığı için, TTK nun cari hesap sözleşmesi ile ilgili maddelerinin bunlar açısından geçerliliği yoktur.

Vurgulamak gerekirse, sadece tek “*alacaklı*” tarafın bulunduğu durumlarda “*cari hesap sözleşmesi*” değil “*karz (ödünç) akdi*” söz konusudur. Ancak bileşik faiz açısından cari hesap sözleşmesi ile borçlu bakımından ticari mahiyet gösteren karz akitleri arasında bir fark yoktur. Her ikisinde de 3 aydan yukarı devreler için bileşik faiz uygulaması caizdir. Bilindiği gibi ticarethane, fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer bir müesseseyi ilgilendiren bütün fiil ve işler ticari işlerdendir. (TTK md.3)

Grup şirketleri arasındaki cari hesap ilişkilerinde de karşılıklı alacaklılık yoksa, yani bir taraf sürekli olarak yaptığı satıştan veya verdiği paradan dolayı alacaklı, diğer taraf ise sürekli olarak borçlu ise, ortada cari hesap sözleşmesi bulunmayıp ticari karz akdi mevcut demektir. Bu durumda, her iki taraf da tacir olduğundan ve dolayısıyla işlem ticari iş niteliği gösterdiğinden, üç aydan aşağı olmamak üzere bu akitler için de bileşik faiz uygulanabilir.

TTK nun 88 inci maddesine göre, cari hesabın matlup (alacak) kısmına kaydolunan tutarlar için mukavele veya ticari teamüller gereğince alındıkları günden itibaren faiz işler.

Kanunun 93 üncü maddesi uyarınca, zimmet (borç) ve matlup kalemlerinin birbirinden çıkarılması neticesinde hasıl olan bakiye için dahi tespit edildiği günden itibaren faiz işler. Bakiyenin taraflarca kabulü ile borç yenilenmiş sayılır ve faiz de bakiyeye yeni bir alacak olarak girmiş olur. Bu alacak için de faiz yürütülmesi mümkündür.

Taraflar, üç aydan aşağı olmamak üzere diledikleri zaman faizlerin anaparaya eklenmesini kararlaştırabilecekleri gibi, hesap devrelerini ve faiz ve komisyon miktarlarını dahi mukavele ile tayin edebilirler. (TTK md.94)

Mukavele veya ticari teamül ile muayyen hesap devreleri sonunda, cari hesabın kapatılması ve zimmet ile matlup kalemleri arasındaki farkın tespit edilmesi lazımgelir. Hesap devresi hakkında mukavele veya ticari teamül yoksa, her hesap döneminin son günü taraflarca hesabın kapatılması günü olarak kabul edilmiş sayılır. (TTK Md.92)

Cari hesaba geçirilen matlup ve zimmet kalemleri ayrılmaz bir bütün teşkil eder. Cari hesabın kesinleşmesinden önce taraflardan hiçbirisi, alacaklı veya borçlu sayılamaz. Tarafların hukuki durumunu ancak mukavelenin sonundaki hesabın kesilmesi tayin eder. (TTK md.95)

Cari hesap mukavelesi,

- Kararlaştırılan müddetin bitmesi,
- Bir müddet kararlaştırılmadığı takdirde taraflardan birinin feshi ihbar etmesi,
- Taraflardan birinin iflas etmesi,

ile sona erer. (TTK md.96)

Sözleşme süresi ile hesap devresini birbirinden ayırmak gerekir. Bir sözleşme süresi içinde birden çok hesap devresi olabilir. Her hesap devresi sonunda hesap kapatılarak bakiye tespit edilir ve bakiyenin kabulü ile yenileme vukubulur. Fakat bakiyeyi alacaklı taraf talep edemez. Bakiyeyi talep ancak sözleşmenin sona ermesi halinde mümkündür.¹²

7. VERGİ MEVZUATINDA FAİZ :

Vergi mevzuatımızda faiz uygulamasının nasıl yapılacağına ilişkin herhangi bir düzenleme yoktur.

Vergi uygulamalarında faiz konusu daha çok kurumların ortaklarına kullandırdıkları paralar için gündeme gelmektedir. Bilindiği üzere, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17 nci maddesi uyarınca kurumlar ortaklarına, ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişilere, idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımlarından vasıtalı – vasıtasız olarak bağlı bulunduğu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişilere emsaline göre göze çarpacak derecede düşük faizlerle borç para veremez veya bunlardan emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek faizlerle borç alamaz. Aksi takdirde kazancı kısmen veya tamamen örtülü olarak dağıtmış sayılır.

Gerek söz konusu maddede gerekse vergi kanunlarımızın herhangi bir maddesinde bu faiz hesabının nasıl yapılacağına ilişkin bir açıklama yer almamaktadır. Kurumların ortakları dışındaki üçüncü kişilerle olan ticarî ilişkilerinde de faiz uygulamasına ilişkin vergi kanunlarımızda hüküm bulunmamaktadır.

Bu nedenle Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu ve 3095 sayılı Kanun'da yer alan faize ilişkin hükümlerin, vergisel açıdan da aynen geçerli olduğunun kabulü gerekir. Buna göre ortaklar ve grup şirketleriyle olan cari hesap ilişkilerinde, yukarıda belirtilen kanunlara uygun işlem yapılması, vergisel açıdan da uygun işlem yapıldığı anlamına gelir. Başka bir deyişle, söz konusu kanunlara uygun faiz tatbikatının vergisel açıdan da geçerli olması gerekir.

Ticarî işlemlerle ilgili faiz uygulamasını vergi mevzuatındaki kuralları da gözönünde bulundurmak suretiyle özetleyecek olursak,

- Aksi sözleşmede kararlaştırılmadıkça ticarî işlemlerde faiz ödenmesi gereklidir. Sözleşmede kararlaştırılmak şartıyla faiz ödenmeyeceği yönünde uygulama yapılabilir. Her ne kadar Ticaret Kanunu uyarınca faiz ödenmeyeceği kararlaştırılabilirse de, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun örtülü kazançla ilgili hükümleri uyarınca faiz hesaplanması zorunludur.

¹² Dr. Yaşar KARAYALÇIN, a.g.e. s: 581

- Faiz uygulamasında taraflar oranı serbestçe belirleyebilirler. KVK'nun 17 nci maddesi uygulamasında, bu oranın emsaline nazaran göze çarpacak derecede düşük ya da yüksek olmaması şarttır.
- Faiz uygulaması basit veya bileşik faiz esasından herhangi birisi kullanılmak suretiyle yapılabilir. Yani taraflar bunlardan hangisini uygulayacaklarını serbestçe tayin edebilirler. Şu kadar ki, bileşik faiz uygulanacağının öngörülmesi halinde, üç aydan kısa devreler için bileşik faiz uygulanamaz.
- Faizin başlayacağı tarih serbestçe tayin edilebilir. Faizin başlayacağı tarihin ileri bir tarih olarak belirlenmesi, diğer şartların da mevcudiyeti halinde, örtülü kazanç dağıtımı yapıldığı eleştirisine açıktır.
- Faiz ödeme süresi aksi kararlaştırılmamışsa yıllık yapılır. Faizin aylık veya üçer aylık devreler itibariyle hesaplanıp ödenmesine, aksi kararlaştırılmadığı sürece, kişiler zorlanamaz. Böyle bir zorlamaya vergi mevzuatı gerekçe gösterilemez.

Bu prensibin doğal sonucu olarak, faize ilişkin faturanın aylık veya üçer aylık dönemler itibariyle düzenlenmesi ve KDV'nin de bu süreler itibariyle yaratılması gerektiği söylenemez. Borçlular geçici vergi dönemlerinde henüz faturası düzenlenmemiş olsa da, borca ilişkin faizi hesaplayarak gider karşılığı ayırabilirler. Faize ilişkin fatura ise sözleşme ile belirlenen tarihte (uygulamada taraflar yazılı veya sözlü anlaştığı için genellikle yıl sonlarında) düzenlenebilir. Dönem içinde hesaplanan ve geçici vergi bakımından dikkate alınan faiz tutarları aksi kararlaştırılmadığı müddetçe cari hesaplarla ilişkilendirilmez. Dönem içinde hesaplanan faizler yukarıda belirttiğimiz üzere aksi kararlaştırılmadıkça talep edilemez. Hatta taraflar üçer aylık devreler itibariyle bileşik faiz hesaplanmasını ancak faiz ödemesinin yıllık yapılmasını kararlaştırabilirler.

Borcun yıl içinde kapanması halinde dahi, bu tarih itibariyle faiz hesaplanması ve ödenmesi yerine, tarafların yıl sonunda faiz hesaplanmasını ve ödenmesini kararlaştıracaklarını düşünüyoruz.